

**ОСНОВНЫЕ МОДЕЛИ СОЗДАНИЯ/ ВОССОЗДАНИЯ
АВТОРСКОЙ ИРОНИИ В СОВРЕМЕННОЙ ИСПАНСКОЙ
ПРОЗЕ И ЕЕ ПЕРЕВОДАХ
(НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА КАРЛОСА РУИСА САФОНА
«ИГРЫ АНГЕЛА»)**

На основе современной испанской прозы, а именно Романа «Игры ангела», в статье рассмотрены основные модели создания авторской иронии и маркеры, указывающие на нее в тексте. Анализ перевода позволил определить основные трансформации при переводе иронии.

Ключевые слова: ирония, модели иронии, маркеры.

Tsyrkunova I.V., PhD Student,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

**BASIC MODELS OF CREATION/ REPRODUCTION OF
AUTHOR'S IRONY IN MODERN PROSE AND ITS TRANSLATION
(BASED ON NOVEL OF CARLOS RUIZ SAFON
"THE ANGEL'S GAME")**

On the basis of the modern Spanish prose, on the novel "The Angel's game" in particular, the article deals with the basic models of the creation of the author's irony and markers pointing to it in the text. The analysis of translation allowed us to determine the basic transformation in the translation of irony.

Keywords: irony, irony models, markers.

УДК 811.14'06'42(045)

Челпан В.М., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**ТЕКСТОВІ ФУНКЦІЇ СПЕЦИФІЧНИХ ЗНАКІВ
КУЛЬТУРИ У МОВНОМУ СВІТІ МІТІ КАРАГАЦИСА
(на матеріалі роману «Ο συνταγματάρχης Λιάλικιν»
і новели «Μπουχουβστα»)**

У статті розглянуто особливості функціонування специфічних знаків культури у мовному світі представника покоління тридцятих у сучасній грецькій літературі Міті Карагациса в контексті ідеологічних, культурно-естетичних і мовно-літературних домінант його доби.

Ключові слова: мовний світ, ідіолект, ідіостиль, парадигма художності, специфічні знаки культури.

Останнім часом у межах філологічної науки спостерігаємо повернення до художнього тексту як до основного об'єкту та матеріалу наукових розвідок. Водночас, розвій міждисциплінарної парадигми відкриває нові обрії в дослідженні художнього тексту як рефлексії майстра слова на світ, потужного засобу ідейного і естетичного впливу на світи мовців і рушію еволюції світів слова. За такої ситуації, поняття авторського ідіостилю й ідіолекту інтегрують у поняття авторського мовного світу, а літературознавчі і мовознавчі підходи до аналізу тексту не розмежовуються, а гармонійно поєднуються у річищі сучасної лінгвопоетики. Зауважимо, що у модерних лінгвопоетичних дослідженнях наголос ставиться передусім на обов'язковому включенні мовного аспекту до аналізу художнього тексту [Бурбело 2011, 89]. З огляду на це, відсутність ґрунтовних праць, присвячених лінгвістичному прочитанню мовного світу грецького письменника Міті Карагациса, на тлі плідної літературно-художньої критики і літературознавчих нарисів грецьких і зарубіжних учених (Н. Афанасіадис, М. Вітті, П. Глезос, К. Димадис, А. Карандоніс, М. Меракліс, Н. Політис, К. Циропулос та ін.) зумовлює **актуальність** дослідження, націленого на осягнення мовної особистості М. Карагациса, з'ясування особливостей його специфічного художнього світобачення в контексті ідеологічних, культурно-естетичних і мовно-літературних доміант його доби, а також пошуки відлуння його письма у сьогоденні. **Мета** дослідження полягає у комплексному вивченні мовного світу митця, того, як він вписує себе в уявні можливі світи, які відтворює і створює, яким чином і у який спосіб впливає на свідомість окремого читача і колективну свідомість етносу. Відповідно, об'єктом дослідження є мовотворчість М. Карагациса як авторська інтерпретація культурно-естетичних орієнтирів так званого покоління тридцятих у Греції ХХ ст. **Предметом** дослідження в межах цієї статті виступають текстові функції специфічних знаків культури у мовному світі М. Карагациса. **Об'єктом** є вербальні і невербальні специфічні знаки культури, дібрані з роману *Ο Συνταγματάρχης Λιάγκιν* (Полковник Ляккін (1933), далі **А**) і новели *Μπουχούνοστα* (Бухунста (1945), далі **Б**), які правлять **матеріалом** дослідження. **Наукова новизна** роботи має своїм змістом те, що вперше в елліністиці здійснено спробу дослідити мовотворчість М. Карагациса в контексті ідеологічних і мовно-

естетичних викликів того дня. На порубіжжі XIX-XX століття грецька словесність через тяглу культурну маргіналізацію [Жлуктенко 2011, 227] опинилась поза світовим культурним контекстом. Нова генерація майстрів слова, прагнучи відродження національної культури і гармонійного поєднання свого і іншого, розпочала пошук нових обріїв літературного і мовного поступу. Перед представниками грецького красного письменства постала проблема створення художньої реальності за законами нового світу, який М. Карагацис влучно йменує «світом, що вмирає (*ο κόσμος που πεθαίνει*)» у назві епічної трилогії, до якої увійшли романи із царини «свого»: *Ο κοτζάμπιασης του Καστρόπυργου* (1944), *Το αίμα χαμένο και κερδισμένο* (1947), *Τα στερνά του Μίχαλου* (1949). У вимірі літературної мови нагальним залишилося питання пошуку рівноваги між катаревусою і димотикою на тлі збагачення мовно-стильових форм, у тому числі під впливом іншомовних та іншокультурних естетичних парадигм. Модерні дослідники мовотворчості митців покоління 30-х (К. Димадис, Х. Дуня, М. Міке, П. Теодосату-Куцаделі, А. Франдзи, П. Хадзигеоргіу та ін.) погоджуються з думкою Н. Афанасіадиса [Αθανασιάδης 1980, 21] про те, що І. Венезис та М. Карагацис були першими рішучими новаторами своєї доби. Характеризуючи головні доміанти ідіостилу М. Карагациса на підвалинах дослідженого теоретичного і фактологічного матеріалу, назвімо такі: **космополітизм**, протиставлений **«грецькості»** (з новогрецької, у термінах Н. Афанасіадиса позитивно конотованої лексеми *ελληνικότητα* в опозиції до негативно конотованої лексеми *ελλαδισμός*), якої М. Карагацис, пристрасний шанувальник А. Пападіамандиса (про це читаємо в оповіданні *Ο άνθρωπος με το κανελί πανωφόρι* [Μ. Καραγάτσης, с. 22-43], не зрікається, а навпаки заглиблюється в неї і майстерно вписує у полікультурний контекст живою димотикою; **андроцентризм** – чітко визначена андроцентрична авторська модальність. М. Карагацис і його ліричний герой дивляться на світ чоловічими очима, що певною мірою пояснює притаманний йому, як нікому із сучасників, **натуралізм** у змалюванні статевих відношень; **поліфонічна і поліестетична модель художнього світу**: М. Карагацис наповнює текст голосами багатьох героїв, добираючи належний часопростору мовний варіант і апелює до всієї сенсорної системи, використовуючи вербальні й невербальні засоби для моделювання оптичного, акустичного, одористичного, смакового, тактильного й

метафізичного вимірів свого світу; **інтертекстуальність**, у загальному розумінні і авторська; **прогностичність** – автор моделює майбутні світи в межах свого мовосвіту, які часто передбачують розвиток подій у реальному світі; **жанрово-стильова і мовна варіативність**.

На окрему увагу заслуговує **мовна варіативність** ідіолекта М. Карагциса, який послуговується унормованою грецькою димотикою; *діалектами* новогрецької мови, найчастіше знайомим йому фесалійським діалектом; *соціолектами*, найчастіше атенським й пірейським арго, *катаревусою* як засобом текстової когезії і як специфічним знаком культури, *інішомовною лексикою і невербальними знаками*, як специфічними знаками інокультури й соціокультури.

Окреслені домінанти мовного світу М. Карагциса зумовлюють характер так званої активістської парадигми художності, в річищі якої митець органічно змішує кольори палітри реалізму, модернізму, символізму й сюрреалізму і великою мірою користується специфічними знаками культури для залучення отримувача авторського задуму до створюваних їм світів. Як відомо, світ культури з інформаційно – семіотичної точки зору постає у трьох основних вимірах [Лотман 1987, 14]: світу артефактів, світу смислів і світу знаків. Світ культури М. Карагциса викарбовується у специфічних **текстових знаках**: алюзіях на загальновідомі і відомі лише вузькому колу «особливих» адресатів М. Карагциса історичні *κυβέρνηση Κερένσκυ, μπολσεβίκοι, Κομιτάτο, Κεντρική Επιτροπή, Κοκκουζκλάν*, мітологічні, літературні *Δαιμονισμένοι του Ντοστογιέφσκυ*, мистецькі *μερικοί Αιθαζόφκι, Λεβίτσκι, Βενετσιάνωφ*, фольклорні *τσιφτετέλι*, релігійні *Ευλογητός ει Κύριε (псалом)*, традиційні *τον φίλησε στο στόμα κατά το ρούσικο έθιμο* або побутові *γούρνα, γυάλιξε τις μπότες στο λούστρο, παπάχα από Αστραχάν* факти.

Провідну роль у знаковій текстобудові відіграють цитати й уривки літературних і інших прецедентних текстів *...λέχου τουν άντρα μ'άρρωστου, του νάνι, του νάνι... (народна коліскава)*; музичних творів *Κοντσέρτο για πιάно αριθ. 5 του Μπετόβεν, Μισοτελειωμένη Συμφωνία του Σούμπεрт*, в тому числі й невербально вписані в текст нотними знаками [М. Карагáτσης, с. 119, 159]; фразеологізми і паремії *κουτή σαν χήνα, φλύαρη σαν καρακάξα, κερώνω από φόβο, κοκιά μαγειρεμένα*; діалектизми *και τουώρα τι θα γένη – και τώρα τι θα γίνει, πηνητιά – παιδιά, του νιρό έγινε ντίп μαύρο – το νερό έγινε εντελώς μαύρο, κηρό – καιρό, λίες – λές, γλιέπω – βλέπω*,

γιατρέ μ' ἢ αργοτισми βολικές κουμπάρες – πουτάνες, χαβαλές, νταλαβέρι; αλισβερίσι, імена історичних постатей *Τοσκανίνι, Φουρτβαίγκλερ, Πιότρ Ηλίτς Τσαϊκόφσκι, Λένιν* ἢ промовисті імена *οι καθηγητές Καληνύχτας και Καπνόπουλος, γιατροί Ευαγγελίδης και Χλωρός, επαναστάτης Στεπάν Ντιμιτρίєβιτς Ιντεοκορόιδωφ*; географічні назви *Λάρισα, Φιλιππούπολη, Μόσχα, Αγία Πετρούπολη, Καζάν, Βόλγα*, іншомовні «тексти у тексті» оригінальною графічною системою *φρ. σας νιώθω βαθιά, chers amis*; *англ. δεν έπαιζαν άλλο slow-fox* ἢ транслітеровані новогрецькою мовою *рос. ουκάζιο, κνιάζ, μουζίκοι, οι ίσιμπες, ο γιαμτσίκ, η ντούζινα, οι ζακούσκες*; *араб. ελ νтουνιαζάι ελ χιγιάρ. Γιόμ фі ιντάк, γіόμ фі тізак (ο νтουνιάς είναι αγγούρι. Άλλοτε τον έχεις στο χέρι, άλλοτε στο πισινό σου)*, етнознакова лексика *λεβέντης, μπекρής, αρχοντιά, τάρος, «άσπρος» тощо.*

Ανάλιζ интерпретації сукупності компонентів досліджуваних текстів на тлі їхнього семантичного простору, дозволив віднайти певні ключові знаки і структурувати їх у мовосимвольні групи художнього простору. Цікаво, що символну мережу мовосвіту М. Карагачиса вибудувано не просто навколо **домінанти людина**, а навколо фрейдистської особистості *Воно, Я та Над-Я* у натуралістській, реалістичній і сюрреалістичній площині відповідно.

Обрані твори, умовно позначені **А** і **Б**, якнайкраще ілюструють окреслені особливості мовного світу М. Карагачиса. В **А** автор спостерігає за **«іншим» серед «своїх»** російським царським офіцером, перенесеним бурхливими історичними подіями в грецьке провінційне суспільство, тоді як в **Б** вміщує у непропорційно малий світ невигаданого грецького провінційного селища Бухунста величезний уявний світ **«інших»**, вписуючи себе водночас в *Воно та Я* героя **А** полковника Ляпкина (*Νταβίντ Μπορίσιτς Λιάπκιν*) і в *Над-Я* героя **Б** Соломонова (*Βασίλης Φόμιτς Σολομώνωφ*), який нібито слугував прототипом першого і від імені якого написано нібито відредаговане М. Карагачисом оповідання. У такий спосіб автор перевтілюється в **«іншого»** і вимушує читача дивитися на світ крізь сюрреалістичну подвійну призму **«свого в іншому»**. Реальний часопростір фесалійської рівнини після Першої світової війни, символічно позначений ключовими повторюваними знаками *ελονοσία, σαπίλα, κατάκλειστες γρίλιες* (*болотна лихоманка, гноїння, зачинені наглухо ставні*) в **А** мутує у сюрреалістичний і позачасовий світ **Б** на тлі реальних подій світових і громадянських війн. Глобалізований характер цього уявного «світу, що вмирає» М. Карагачис позначає ословленими знаками-символами *καραβάν*

σεράι (караван сарай, базар), *πανδαιμόνιο* (пандемонія), *ανοιχτές γρίλιες* (відкриті ставні), *ζετσίπωτοι άντρας και γυναίκα* (безсоромно оголені чоловік у жінка), *μπορντέλο* (бордель). Останній знак-символ пояснюється знаком-образом кремезної жінки, хазяйки борделю, (*Ματρόνα Γιακόβλεβνα*), яка уособлює водночас відлуння старого, культурно-локалізованого втраченого світу і нового глобалізованого світу-хаосу. Етнознаки, що ословлюють цей багатовимірний символ, групуються навколо ключового знаку *σεβαστά και κολοσσιαία αντικείμενα* (визнані і колосальні речі), такі як *Κομπέζ του Ταζ Μαχάλ*, *Παγόδα του Αγκόρ Βάτ*, *Κορμοί βαοβάβ*, *Κολόνες του Ναού του Σολωμόντα*, *τα πλούτια του Αλή Μπαμπά*, і рефлексують у читацькому сприйнятті із біблійним символами колоса на глиняних ногах і біблійним апокаліптичним образом Вавилонської блудниці. Зазначимо, що просторові межі світів перетинаються як у реальному, так і у надреальному вимірах. Ключові просторові символи «свого» **Греція (Ελλάδα)**, ретроградного чужого **Царська Росія (Ρωσία)** і чужого у часовій перспективі **Захід (Δύση)** вербалізуються мовними знаками із семантикою *очікування, ностальгія і невизначеність* відповідно. Царська Росія як ідейно-естетичний символ втраченого старого світу процвітання, миру і аристократизму *παλιά αρχοντιά* в обох творах символізується метатекстом – офіцерським мундиром із золотими еполетами *στολή συνταγματάρχη / λοχαγού του κομβόι με χρυσά σιρίτια*, який герої зберігають до останньої крапки відліку часу, як ознаку національної ідентичності і надії.

Отже, активне використання специфічних знаків культури, так званої «своєї», «чужої» і створеної в межах сюрреалістичної художньої парадигми «уявної», є однією із характерних ознак мовного світу Міті Карагациса. Специфічні знаки культури, представлені як вербально, так і невербально, реалізують комунікативну, текстопороджувальну, текстоформативну і інтертекстуальну функцію, зв'язуючи між собою реалістичне, модерністське, символічне і сюрреалістичне у художньому просторі майстра слова з покоління тридцятих у сучасній грецькій літературі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурбело В.Б. Сучасна лінгвопоетика: традиції та нові орієнтири / Валентина Броніславівна Бурбело // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 38. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2011. – С.88 – 95.

2. Жлуктенко Н.Ю. Літературна критика К. Кавафіса у сучасній перспективі / Наталія Юріївна Жлуктенко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 38. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2011. – С. 226 – 231.

3. Лотман Ю.М. Символ в системе культуры / Юрий Михайлович Лотман // Труды по знаковым системам. – Тарту, 1987. – Т. 21. – С. 10-21.

4. Ν. Αθανασιάδης Ο Μ. Καραγάτσης και η εποχή του (Ο βιαστικός στα Γράμματά μας) / Νίκος Αθανασιάδης // Επανεκτίμηση του Μ. Καραγάτση. Τετράδια Ευθύνης. – №14. – Αθήνα – 1980. – σ. 16 – 26.

5. Μ. Καραγάτσης Ιστορίες αμαρτίας και αγιοσύνης / Δημήτρης Ροδόπουλος. – Αθήνα: Εστία, 2000. – 475 σ.

Челпан В.Н., асп.,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**ТЕКСТОВЫЕ ФУНКЦИИ СПЕЦИФИЧЕСКИХ ЗНАКОВ
КУЛЬТУРЫ В ЯЗЫКОВОМ МИРЕ МИТИ КАРАГАЦИСА
(НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА «ПОЛКОВНИК ЛЯПКИН»
И НОВЕЛЫ «БУХУНСТА»**

В статье рассматриваются особенности функционирования специфических знаков культуры в языковом мире представителя поколения тридцатых в современной греческой литературе Мити Карагациса в контексте современной ему идеологии, культуры, эстетики, литературы и языка.

Ключевые слова: *языковой стиль, идиолект, идиостиль, парадигма художественности, специфические знаки культуры.*

Chelpan V.M., PhD Student,

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

**TEXT FUNCTIONS OF THE SPECIFIC CULTURAL SIGNS IN THE
LANGUAGE WORLD OF M. KARAGATSIS (ON THE MATERIAL
OF HIS NOVELS “COLONEL LIAPKIN” AND “BOUKHOUNSTA”**

The article treats the text functions of the specific cultural signs in the language world of M. Karagatsis, the Modern Greek writer, representing the so-called 30s Generation in the ideological, cultural, aesthetic, literary and linguistic context of his time.

Keywords: *language world, idiolect, idiostyle, creative paradigm, specific signs of culture.*

УДК 81'42:801.7